УДК 94(477)«1929/1938»:341.485
DOI https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/3.17

Ніколаюк Т.А.
Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури

ВИКОРИСТАННЯ РАДЯНСЬКИМ УРЯДОМ ПРЕСИ, ТВОРІВ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ТА ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИКІВ У 30-ТІ РОКИ XX СТ.

У статті на основі статистичних даних, архівних матеріалів та наукової літератури авторка з'ясовувала, як за допомогою творів художнього, театрального та кіно мистецтв, а також газетних репортажів правляча комуністична партія здійснювала пропаганду ударної малооплачуваної праці в умовах започаткованої у 1929 році прискореної модернізації країни.

Доведено, що у 30-ті роки XX ст. серед трудящих УСРР була організована масштабна ідеологічна робота з метою героїзації ударної стаханівської праці, до пропаганди якої були залучені радянські письменники, кореспонденти газет та представники творчої інтелігенції.

Зазначено, що, обмеживши знайомство робітників із досягненнями світової культури, партійні ідеологи одержали можливість пропагувати переваги радянського способу життя і праці. За допомогою створення літературних, театральних й мистецьких спілок компартійний радянський державний апарат у зародку придушував будь-яке відхилення від регламентованого мислення і лінії поведінки.

З'ясовано, що в умовах уніфікації діяльності літераторів і митців тоталітарною державою була запроваджена цензура за змістом друкованих видань, художніх творів, театральних вистав, проводилися чистки бібліотек від «ідеологічно ворожої літератури», було збільшено наклад «ідеологічно витриманих книжок», заборонялися до перегляду окремі кінофільми. Тих осіб, які відмовлялися бути ретрансляторами комуністичного світогляду, впродовж 1934–1938 рр. репресували.

Наприкінці автор робить висновок, що в 30-ті роки XX ст. літературна і творча діяльність радянських письменників, кореспондентів газет та митців була уніфікована відповідно до ідеологічних стандартів так званого «соціалістичного реалізму», представники якого в уяві компартійних керманичів мали бути активними провідниками комуністичного штурму.

Ключові слова: *радянська пропаганда, ідеологічна обробка свідомості робітників, стиль соціалістичного реалізму у творах художньої літератури та візуального мистецтва.*

Постановка проблеми. Під час проведення у 30-ті роки XX століття швидкої індустріалізації радянські функціонери добре усвідомлювали, що живе художнє слово в сполученні з яскравим його візуальним та літературним оформленням має значний вплив на людину, тому пропаганда безкоштовної або малооплачуваної праці у художніх та мистецьких творах впродовж перших п'ятирічок залишалася головним «знаряддям перевиховання мас», засобом ліквідації «пережитків капіталізму в свідомості людей». Тому для досягнення високих виробничих показників тоталітарна держава замінила економічне стимулювання праці трудящих засобами ідеологічного впливу. Для досягнення мети компартійно-радянські інстанції запровадили для всіх митців єдиний стиль «соціалістичного реалізму», який твердо вимагав від представників творчої інтелігенції «відтворення величі нашої епохи» та пропаганди ударної безкоштовної праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доступність архівів надала можливість історикам розширити поле досліджень та правдиво висвітлювати історичні події минулого. Про застосування ідеологічних заходів для підвищення продуктивності праці робітників УСРР впродовж 1929–1938 рр. авторка статті звертала увагу у матеріалах кандидатської дисертації, яка була захищена нею у квітні 2000 року [21].

© Ніколаюк Т.А., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

У 2012 р. з'явилася колективна монографія Інституту історії України НАН України, у VII розділі якої історик Г. Єфіменко навів чимало фактів про перетворення вчителя на основного ретранслятора комуністичного світогляду та провідника комуністичного впливу на суспільство [13, с. 559–597].

У 2013 р. вийшла праця у трьох книгах професора Станіслава Кульчицького «Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі», у другій книзі якої значне місце відведено висвітленню подій сталінського комуністичного штурму, що призвів до кардинальних зрушень у соціальній структурі та економічному базисі українського суспільства [19].

Постановка завдання. За останні роки у сучасній Україні не з'явилося нових досліджень про застосування радянським партійним керівництвом у 30-ті роки XX століття засобів ідеологічної та візуальної пропаганди щодо стимулювання праці українських робітників.

Мета дослідження – залучивши у науковий обіг додаткові архівні документи, факти з офіційної радянської преси, а також наукову літературу, з'ясувати яким чином тоталітарна держава використовувала візуальні та ідеологічні засоби для підвищення продуктивності праці трудящих.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних засобів, який тоталітарна держава використовувала для стимуляції праці робітників у 30-ті роки XX ст., була періодична преса. Й. Сталін називав пресу «найгострішою зброєю партії, що на всіх дільницях організує нашу перемогу» [14]. Тому ВКП(б) уважно стежила за розповсюдженням преси серед трудящих, організовувала спеціальні передплатні кампанії. Для кожної області, району, промислового підприємства УСРР центральні партійні органи встановлювали контрольні цифри, розмір яких потрібно було обов'язково досягнути.

Проте комуністичні газети не друкували правдиву інформацію про дійсне становище радянської економіки. Негативні факти замовчувалися, а за надання читачеві правдивої інформації винні завжди каралися. Наприклад, у 1931 р. газета «Харківський Пролетар» №193 надрукувала нарис про Харківський тракторний завод (ХТЗ), в якому автор правдиво розповів читачам про випуск робітниками ливарного цеху ХТЗ стовідсоткового браку. За рішенням ЦК КП(б)У редактора цієї газети одразу звільнили з роботи, а керівникам інших українських видань було наказано всі матеріали про ХТЗ друкувати лише «після обов'язкового їх перегляду відповідальним редактором» та «встановити постійний нагляд за всіма друкованими матеріалами про ХТЗ, від кого б вони не надходили» [22, с. 55].

Впродовж 1935 р. найголовнішою інформацією в газетах були репортажі «про хід збирання» та «про хід виконання»... або заклики «Перекриймо стахановською роботою нові норми виробітку!» [37, с. 6].

З 1937 р. разом із пропагандою інтенсивної праці редактори газет почали збирати численні доноси, які надходили від працівників. Лише з квітня 1937 р. до квітня 1938 р. в редакцію газети «Харківський робітник» надійшло 15279 доносів, з них – 1528 були надруковані, а інші відправлені редакцією для розслідування в ДПУ [11, арк. 113, арк. 115].

Держава встановила жорстку монополію на роботу поліграфічних підприємств, що посилювало її контроль над усіма друкованими виданнями країни. Так постановою РНК УСРС від 26 серпня 1935 р., що не підлягала оголошенню, держава закрила всі існуючі до того часу приватні друкарні. Але без тотального нагляду залишалися численні друкарні окремих промислових підприємств, якими, на думку партійних функціонерів, мали змогу користуватися «вороги народу». У грудні 1936 р. за наказом голови Головліту частину друкарень закрили, над рештою – встановили ретельний нагляд НКВС, а їхніх директорів було включено до номенклатурних списків обкомів партії [34, арк. 8; 36, арк. 80].

Скорочуючи у цей період кількість друкарень, партія в той же час набагато збільшила тираж газет і журналів: так лише за 1933–1937 рр. разовий тираж газет по УРСР збільшився з 5894 до 6143 тис. Якщо в 1934 р. в радянській Україні друкувалося 59 всесоюзних, 84 обласних, 523 районних та міських газет, то в 1937 р. – загалом 1578 газет. У 1937 р. в УСРР було надруковано 10022 тис. журнальних примірників, в 1938 р. – 12183 тис. [18, с. 71–72; 23, с. 90–1].

На збільшення тиражів видань радянське керівництво виділяло гроші першочергово: наприклад, у грудні 1934 р. Харківський обком за рахунок зменшення розміру капітальних вкладень у комунальне господарство міста повністю профінансувало річні асигнування для преси [9, арк. 88, арк. 90]. У 1935 р. в УСРР з місцевого бюджету на пресу було асигновано 14800 тис. крб., у 1936 р. – удвічі більше – 19465 тис. крб. [36, арк. 94].

У 30-ті роки XX ст. художні твори й мистецтво залишалися для компартійних функціонерів провідними «знаряддями перевиховання мас», засобами ліквідації «пережитків капіталізму в свідомості людей».

Для цього 1932 р. Постановою від 23 квітня «Про перебудову літературно-художніх організацій» радянська влада заборонила існування діючих до того часу літературних гуртків, а у 1934 р. остаточно запровадила всеосяжний контроль над творчістю літераторів. Для цього були створені Спілка радянських письменників СРСР та аналогічні спілки в національних республіках.

До спілки письменників радянської України прийняли лише тих осіб, хто погоджувався «своєю творчістю безкомпромісно служити інтересам партії». В статуті Спілки радянських письменників, затвердженому ЦК ВКП(б), перед літераторами було поставлено завдання активізації праці трудящих і «виховання широких трудових мас в соціалістичному дусі шляхом правдивого відображення класової боротьби і будівництва соціалізму в радянській державі». Книга оголошувалася високохудожньою лише тоді, коли вона була «насичена пафосом перемоги соціалізму і відбивала велику мудрість та героїзм комуністичної партії» [32, арк. 152].

Всіх письменників зобов'язали створювати так звані «магнітобуди літератури» – твори, в яких пропагувався радянський спосіб життя і праці. Від радянських літераторів керівні партійні функціонери вимагали сприяти вихованню «нових людей». Про виконання цього завдання відверто наголосив Перший секретар ЦК КП(б)У С. Косіор у промові на першому з'їзді радянських письменників України у червні 1934 р.: «Вашим завданням є своїми творами…допомагати партії у важкій роботі по соціалістичному перевихованню людини. Твори повинні живим своїм показом виховувати маси ї організовувати їх на боротьбу за нові перемоги соціалізму» [16, 17].

Більшість українських радянських письменників, виконуючи настанови компартії, активно підключилися до пропаганди переваг радянського життя й праці у своїх творах. Так 29 квітня 1935 р. у будинку літератури м. Києва відбулися збори українських літераторів, які у своїх виступах про майбутні творчі плани зазначили, що будуть чітко виконувати партійні настанови, «підкреслили ту величезну творчу наснагу, яку вони одержали на останньому пленумі правління Союзу радянських письменників України» [2].

Тих представників художньої інтелігенції, які виконували вказівки правлячої партії, матеріально винагороджували, забезпечували квартирами, дозволяли закордонні відрядження, за державний кошт перевидавали їхні твори. Наприклад, у квітні 1935 р. для «стимулювання творчої роботи письменників України» Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило рішення створити літературний фонд у сумі 150 тис. руб. [26, арк. 69].

А 16 липня 1935 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову «Про поліпшення умов роботи Спілки радянських письменників України», в якій йшлося про забезпечення письменників квартирами та коштами [27, арк. 48].

Використовуючи для стимулювання виробничої діяльності робітників «ідеологічно витримані» літературні твори, партія збільшувала щорічно кількість книжкової продукції: так за 1933–37 рр. по УРСР тираж книг складав 376366 тис. примірників, в тому числі лише за 1937 р. – 72937 тис., за 1938 р. – 76908 тис. Збільшувалася й кількість бібліотек, що були перетворені «на провідників у маси ідеологічно витриманих» книжок. З 1933 р. до 1938 р. чисельність бібліотек у містах УРСР зросла з 2231 до 3092, а книжок в них – відповідно з 13 млн. 546516 до 17 млн. 345297 примірників [18, с. 63, 69–70].

Щоб «поглибити» ідеологічну обробку свідомості робітників партійні цензори щорічно проводили «чистки» бібліотек. 19 липня 1935 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило «негайно провести вилучення з бібліотек України зіновьєвсько-троцькістської літератури за списком, затвердженим ЦК ВКП(б)» та переклади зазначених в цьому списку книжок. Вилучені книжки (а до списку були внесені всі книги Б. Антоненка-Давидовича, О. Вражливого, М. Вороного, О. Влизька, Д. Гордієнка, Г. Епіка, М. Куліша, Костя Котка, Г. Косинки, П. Козланюка, І. Лакизи, Г. Майфета, О. Олеся, В. Поліщука, Є. Плужника, В. Підмогильного та ін.) мали бути здані до обласних органів НКВС [27, арк. 50–51, арк. 85–89; 28, арк. 15–20].

Для ідеологічного виховання майбутніх ударників і стахановців радянські керівники також використовували візуальні засоби мистецтва, театральні вистави та твори кінематографії. У 1933 р. у містах УСРР нараховувалося 85 театрів, 723 клубів [25, с. 120].

За репертуарами театрів і за змістом творів кіномистецтва компартійні функціонери стежили дуже ретельно, вимагаючи від режисерів-постановників та авторів сценаріїв прославляти нелегку героїчну працю та виховувати у робітників

прагнення підвищувати її продуктивність. Для підсилення ідеологічної чистоти театральних вистав партійні цензори мали право переносити перегляд вже готових спектаклів або взагалі вилучати їх з репертуару.

Партійне керівництво змушувало театральних режисерів ідеологічно обробляти свідомість трудящих, а тих, хто не виконував ідеологічних настанов партійних органів піддавали репресіям. Яскравим прикладом стала діяльність художнього керівника театру «Березіль» Л. Курбаса. У серпні 1933 р. Наркомат освіти почав вимагати від Л. Курбаса змінити репертуар і здійснювати постановки творів лише пролетарських письменників. Режисер відмовився підкорюватися партійній цензурі і перетворювати театр «на дійсно радянський», і в жовтні 1933 р. на засіданні Колегії Наркомату освіти Л. Курбаса було звільнено з посади керівника «Березіля» [31, арк. 27–31].

Пізніше його було заарештовано й страчено як ворога народу. Компартія винесла славетному режисеру наступний вирок: «Посідаючи ворожі соціалістичному будівництву політичні позиції, Курбас показував радянську дійсність карикатурно» [15].

Натомість творчі колективи, які виконували настанови радянського уряду, тоталітарна держава матеріально підтримувала, заохочувала, нагороджувала почесними званнями, а їхніх членів безкоштовно забезпечувала квартирами. Наприклад, у липні 1934 р. Харківський міськком КП(б)У першочергово виділив кошти на ремонт Театру Російської Драми, зазначивши, що його творчий колектив «реалістично демонстрував соціалістичне будівництво і формування нової людини» [10, арк. 3–4].

У 1935 р. була ухвалена постанова РНК СРСР «Про покращення житлових умов радянських художників та скульпторів», згідно з якою на «членів республіканських, крайових та обласних союзів радянських художників, і радянських художників скульпторів, що знаходяться у віданні народних комісаріатів освіти союзних республік» поширювалась постанова ЦВК та РНК СРСР від 7 лютого 1933 р. «Про покращення житлових умов письменників» [12; 24].

Згодом партійні цензори почали друкувати для театрів списки дозволених для постановки п'єс, до яких входили лише твори революційно-пролетарської тематики, що прославляли соціалістичну дійсність і надихали трудящих на «героїчну працю» [33, арк. 12].

Особливий ідеологічний вплив на свідомість саме неписьменних робітників мали твори кінематографії. В заводських та шахтних клубах обов'язково встановлювалися кіноустановки, яких у 1933 р. в УРСР налічувалося 5210 [25, с. 120].

На початку 1935 р. РНК УСРР ухвалив організувати до 1 липня 1935 р. у великих районних центрах України 220 звукових кінотеатрів, використавши для цього приміщення 38 збудованих колгоспних кінотеатрів. Також було ухвалено створити 47 кінотеатрів на Київщині, 34 – на Вінниччині, по 30 – на Харківщині та Дніпропетровщині, 28 – на Одещині, 22 – на Донеччині, 20 – на Чернігівщині, 9 – в Автономній Молдавській Соціалістичній Радянській Республіці, яка тоді входила до складу УСРР. При цьому Київський радіозавод отримав зобов’язання виготовити 100 п’ятиватних динаміків для забезпечення роботи цих кінотеатрів [1].

З 1933 р. до 1938 р. кількість клубів знову була збільшена з 1205 до 1537, а звукових кіноустановок за той же період відповідно – з 35 до 1023 [18, с. 61]. Щоб сприяти більшої доступності глядачів до кінотеатрів, з 1935 р. була знижена вартість квитків на перегляд кінострічок й заборонено встановлювати до їх вартості всілякі націнки понад визначених державою цін [5, арк. 153].

Керівники КП(б)У не шкодували фінансів для створення ідеологічно витриманих кінофільмів – як художніх, так і документальних. Герої радянських кінофільмів 30-тих рр. XX ст. чітко поділялися на «позитивних» та «негативних». «Позитивні» герої «входили» в життя радянського суспільства як його повноправні члени, їхній приклад копіювали, на них рівнялися. Глядачі вірили в існування реальних прототипів кожного художнього образу, що їм сподобався. Тому партійні цензори ретельно контролювали сценарії кінофільмів.

Впродовж 1934–38 рр. використання засобів театрального і кіномистецтва щодо пропаганди праці ударників й стахановців лише посилилося. Починаючи з лютого 1935 р., контроль над репертуарами українських театрів, затвердження змісту кінострічок, текстів перекладів, перегляд естрадних вистав став здійснювати Вищий Репертуарний Комітет при Наркоматі освіті УСРР, а пізніше – Головне Управління контролю за видавництвом та репертуаром при Наркоматі освіті УСРР. Цей орган забороняв прилюдне виконання «ідеологічно невитриманих» драматичних, естрадних і музичних творів, кінофільмів, і навіть розповсюдження грамплатівок, які на думку цензорів, не пропагували серед робітників інтенсивну

працю. Натомість, підтримувалася творчість авторів, які пропагували в своїх творах ударну працю трудящих.

КП(б)У уважно стежила за змістом випущених Українфільмом кінострічок. Від кінорежисерів вимагали демонструвати у творах кіномистецтва переваги радянського способу життя, пропагувати малооплачувану працю на межі фізичних можливостей. У вересні 1935 р. другий секретар ЦК КП(б)У П. Постишев наказав українським митцям «створити кінофільм, який би висвітлив …життєрадісність країни Рад», а серед робочої молоді знімати лише «живих, життєрадісних культурних людей» [35, арк. 42].

Кінофільми, які не відповідали ідеологічним вимогам компартії, вилучалися з прокату. Наприклад, у березні 1934 р. культпропвідділ ЦК ВКП(б) заборонив до перегляду дві кінострічки, які були створені в радянській Україні, – «Молодість» Л. Лукова та «Біла смерть» М. Капчинського. В цих кінофільмах, на думку партійних цензорів, «було слабо показано звірине обличчя інтервенції в Одесі та героїчну боротьбу з нею» [33, арк. 31].

Лише протягом 1935 р. згідно з наказом Політбюро ЦК КП(б)У з восьми випущених в український прокат фільмів п'ять були заборонені як «антихудожні». Зокрема, в лютому того ж року був звільнений з посади заступник директора Донецької контори Всеукраїнського тресту кінопромисловості «Українфільм» за допущення до перегляду перевиданої версії першого фільму режисера І. Перістіані «Червоні дияволята», в якому «не були вирізані ті кадри, які мали контрреволюційний зміст» [6, арк. 20; 29, арк. 51].

Натомість, радянська держава фінансово підтримувала створення пропагандистських кінострічок, в яких головними героями були ударники або стахановці. Так, у жовтні 1935 р. Кінобригадою української кінофабрики «Союзкінохроніки» у Києві було закінчено зйомки фільму «Я дала слово товаришу Сталіну», в якій розповідалося «про боротьбу М. Демченко за виконання обіцянки зібрати 500 ц буряків з гектара, даної т. Сталіну на другому Всесоюзному з'їзді колгоспників» [4].

Тотальна цензура дала владі можливість у 1934–38 рр. вилучити з обігу багато художніх творів і заборонити існування творчих колективів, які правдиво викривали недоліки радянської дійсності. Наприклад, у травні 1934 р. у Харківській області, коли відбувалася підготовка до обласної олімпіади самодіяльного мистецтва, партійні керівники вирішили перенести її проведення на п'ять місяців «через несвоєчасне отримання гуртками від Наркомату освіти «ідеологічно-витриманого репертуарного списку», а наприкінці того ж року провели серед всіх художніх гуртків області «чистку від класово-чужих елементів» [8, арк. 75].

Партійні ідеологи також слідкували за творчістю митців, які виготовляли розписи на посуді, кераміці, вишивали візерунки на одязі та килимах. Так у липні 1934 р. Харківський міськком КП(б)У звільнив з посад митців Всеукраїнської науково-експериментальної керамічної станції, за те, що вони створили «політично шкідливі, спрямовані на пропаганду церкви» вироби [10, арк. 37–39].

А у травні 1935 р. «з метою піднесення на вищий рівень художнього оформлення порцеляно-фарфорових виробів» Наркомат місцевої промисловості «оголосив 6-ти місячний конкурс на нову тематику малюнка, що відбивав би радянський побут, епоху Й. Сталіна» [3].

Починаючи з липня 1935 р. в СРСР почалася підготовка до святкування 20-ої річниці Жовтневої Революції. Компартійні функціонери висунули вимогу до митців – змінити тематику картин, панно, фресок, скульптур, графічних творів і зображувати лише «досягнення соціалістичного будівництва».

В цей період припинилася діяльність багатьох митців, які своєю творчістю відмовлялися прислуговувати радянській владі. У листопаді 1936 р. трагічна доля спіткала видатного українського художника-монументаліста, одного із засновників Національної Академії мистецтв у м. Києві Михайла Бойчука. У своїй творчості він поєднував традиції давнього візантійського мистецтва з елементами українського народного орнаменту, мозаїки й фрески періоду княжої доби та іконопису XVII–XVIII ст. В умовах тотальної уніфікації творчості і заборони проявляти національну свідомість і звертатись до культурних надбань предків, партійні ідеологи кваліфікували його творчість як «український буржуазний націоналізм». Тому самого М. Бойчука і переважну більшість його учнів було репресовано «за контрреволюційний традиціоналізм» і «національну форму», а чимало їхніх творів були знищені [20, с. 64].

Впродовж 1938–39 рр. були закриті за «відрив від актуальної радянської тематики» та «за обробку пісень дожовтневого періоду» державна капела УРСР «Євоканс», ансамбль народної пісні й танцю України, ансамбль єврейської народної музики й танцю та обласна хорова капела Київської філармонії [30, арк. 81–82].

У регіонах УСРР також припинилася творчість багатьох митців, репресованих у 1337–38 рр. Так у 1938 р. був репресований керівник хорової капели палацу культури ім. Леніна у м. Ворошиловграді (сучасний Луганськ) Браславський, «за обмежене виконання капелою масових радянських пісень» [7, арк. 137].

Висновки. Таким чином, з'ясовано, що впродовж здійснення сталінського комуністичного штурму тоталітарна влада по-воєнному розглядала газети, журнали, твори художньої літератури та мистецтва як основні ділянки «культурного фронту», використовуючи їх для обробки свідомості трудящих, виховання серед них «нових людей», які ударно працюють в умовах незначної матеріальної винагороди.

Доведено, що партійні функціонери УСРР матеріально стимулювали тих митців і літераторів, які в умовах форсованого переходу до індустріального суспільства були активними ідеологічними провідниками комуністичного впливу на суспільство, сприяли ліквідації "пережитків капіталізму у свідомості людей», ретранслювали комуністичний світогляд і героїзували серед трудящих ударну малооплачувану працю.

Відзначено, що одночасно серед очільників керівної партії переважало вкрай нігілістичне ставлення до культурних здобутків попередніх поколінь, через неспроможність за допомогою останніх обробляти свідомість трудящих. Тому за рамками дозволеного опинилися колосальні пласти із загальнолюдської культурної спадщини.

Список літератури:

1.Вісті Всеукраїнського центрального виконавчого комітету рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1935. 4 лютого.

2. Вісті Всеукраїнського центрального виконавчого комітету рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1935. 29 квітня.

3. Вісті Всеукраїнського центрального виконавчого комітету рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1935. 18 травня.

4. Вісті Всеукраїнського центрального виконавчого комітету рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1935. 10 жовтня.

5. Державний архів Луганської області. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 186. 188 арк.

6. Державний архів Луганської області. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 563. 106 арк.

7. Державний архів Луганської області. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 635. 343 арк.

8. Державний архів Харківської області. Ф. 2. Оп.1. Спр. 171. 111 арк.

9. Державний архів Харківської області. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 222. 181 арк.

10. Державний архів Харківської області. Ф. 69. Оп. 1. Спр. 159. 109 арк.

11. Державний архів Харківської області. Ф. 69. Оп. 1. Спр. 278. 433 арк.

12. Збірник законів і розпоряджень робітничо-селянського уряду Союзу Радянських Соціалістичних Республік. 1935. Відділ перший. № 10. Ст. 79.

13. Єфіменко Г. Повсякденне життя вчительства. *Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя:* колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2012. 786 с.

14. Комуніст. Орган Центрального комітету і Київського комітету КП(б)У. 1931. 5 травня.

15. Комуніст. Орган Центрального комітету і Київського комітету КП(б)У. 1933. 6 жовтня.

16. Комуніст. Орган Центрального комітету і Київського комітету КП(б)У. 1934. 10 червня.

17. Комуніст. Орган Центрального комітету і Київського комітету КП(б)У. 1934. 28 червня.

18. Культурне будівництво Української РСР: *стат дов.* Київ : Вид. Радянська школа, 1940. 203 с.

19. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: у 3-х кн. Кн 2. Київ. Темпора, 2013. 628 с.

20. Малий словник історії України. В. А. Смолій, С. В. Кульчицький, О. М. Майборода та ін.; редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ : Либідь, 1997. 464 с.

21. Ніколаюк Т.А. Політика держави щодо мотивації праці робітників у промисловості України (1929–1938 рр.): Дис. …канд. іст. наук. Острог, 1999. 337 с.

22. Ніколаюк Т.А. Позаекономічні стимули мотивації праці робітників України в період здійснення економічного штурму (1929–1933 рр.) *Український історичний журнал.*1999. № 4. С. 51–63.

23. Печать СССР в 1928, 1933 и 1934 гг: *стат. сб.* Москва: ЦУНХУ Госплана СССР, 1936. 95 с.

24. Собрание законов и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Союза Советских социалистических республик. 1933. Відділ перший. № 43. Ст. 252.

25. Соціалістична Україна: *стат. зб.* Київ: Управління народногосподарського обліку УРСР. Січень 1937 р. 300 с.

26. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.1. Оп. 6. Спр. 374. 228 арк.
27. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 375. 225 арк.
28. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 394. Арк. 15–20.
29. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 439. 175 арк.
30. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 512. 215 арк.
31. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6229. 91 арк.
32. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6442. 154 арк.
33. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6458. 215 арк.
34. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6647. Арк. 8.
35. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6653. 140 арк.
36. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6841. 143 арк.
37. Юркова О. В. Україна: Хроніка XX століття. Рік 1935: Довідкове видання. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 231 с.

Nikolaiuk T.A. THE SOVIET GOVERNMENT'S USE OF THE PRESS, WORKS OF VISUAL ART AND LITERATURE TO STIMULATE THE WORK OF UKRAINIAN WORKERS IN THE 1930S

In the article, based on statistical data, archival materials and scientific literature, the author found out how, using works of art, theater and cinema, as well as newspaper reports, the ruling communist party carried out propaganda of shock low-paid labor in the conditions of the accelerated modernization of the country initiated in 1929.

It is proved that in the 1930s. among the working people of the Ukrainian SSR, large-scale ideological work was organized with the aim of heroizing the shock Stakhanov labor, the propaganda of which involved Soviet writers, newspaper correspondents and representatives of the creative intelligentsia.

It is noted that, by limiting the workers' acquaintance with the achievements of world culture, party ideologists were able to promote the advantages of the Soviet way of life and work. By creating literary, theatrical and artistic unions, the communist Soviet state apparatus suppressed any deviation from the regulated thinking and line of behavior in the bud.

It is found that in the conditions of unification of the activities of writers and artists, the totalitarian state introduced censorship of the content of printed publications, works of art, theatrical performances, libraries were purged of "ideologically hostile literature", the circulation of "ideologically seasoned books" was increased, and certain films were banned from viewing. Those individuals who refused to be relays of the communist worldview were repressed during 1934–1938.

At the end, the author concludes that in the 30s of the twentieth century the literary and creative activities of Soviet writers, newspaper correspondents, and artists were unified in accordance with the ideological standards of the so-called "socialist realism," whose representatives, in the imagination of the Communist Party leaders, were to be active leaders of the communist assault.

Key words: *Soviet propaganda, ideological processing of workers' consciousness, the style of socialist realism in works of fiction and visual art.*

Дата надходження статті: 28.09.2025
Дата прийняття статті: 14.10.2025
Опубліковано: 05.12.2025